

Ὁ ἐφημέριος ἐφόρει πάντοτε τὴν ἰδίαν καταμέλαιναν στολήν του· ἀλλ' ἦτο πλήρης κόμιορτου, καὶ τὰ σανδαλία του ἦσαν καταλευκά· ἡδύνατό τις ἐκ τούτου νὰ συμπεράνῃ ὅτι εἶχεν ἀνύσει μεγάλην ὁδὸν πεζός· εἶχε δὲ εἰς τὸν βραχίονα ἐν μέγα καλῶς δεδεμένον μὲ σχοινία, ὅθεν ἐξεῖχον ἄχυρά τινα. Ὁ Δουπουτρένος τὸν ὑπεδέχθη μετὰ μεγίστης φιλοφροσύνης, καὶ ἀφοῦ ἐβεβαιώθη ὅτι ἡ ἐγγείρησις δὲν εἶχε προξενήσει οὐδὲν δυσάρεστον ἀποτέλεσμα, τὸν ἠρώτησε τί ἤλθε νὰ κάμῃ εἰς τὰ Παρίσια;

Ἐξοχώτατε, ἀπεκρίθη ὁ ἱερεὺς, σήμερον εἶναι ἡ ἐπέτειος ἡμέρα, καθ' ἣν μοῦ ἐκάματε τὴν ἐγγείρησιν. Δὲν ἠθέλησα ν' ἀφήσω νὰ παρέλθῃ ἡ ἔκτη Μαΐου, χωρὶς νὰ σᾶς ἐπισκεφθῶ, καὶ μὲ ἤλθεν ἡ ιδέα νὰ σᾶς φέρω ἐν μικρὸν δῶρον. Ἐβάλα εἰς τὸ καλῶθίον μου δύο τῶν καλῶν ὀρνιθῶν τοῦ ὀρνιθῶνάς μου καὶ ἀπίδια τοῦ κήπου μου, ἀπὸ ἐκεῖνα, τὰ ὅποια δὲν ἐγεύθητε οὐδέποτε εἰς τὰ Παρίσια. Πρέπει νὰ μοὶ ὑποσχεθῆτε μετὰ βεβαιότητος, ὅτι θέλετε καταδεχθῆ νὰ τὰ γευθῆτε ὅλα.

Ὁ Δουπουτρένος ἐσφιγξεν εὐνοϊκῶς τὴν χεῖρά του. Ἡθέλησε νὰ ὑποχρεώσῃ τὸν γέροντα νὰ γευματίσῃ μὲ αὐτόν· ἀλλ' οὗτος ἠρνήθη μὲ λύπην του· διότι αἱ στιγμαὶ του ἦσαν μετρημέναι, καὶ ἔπρεπε νὰ ἐπιστρέψῃ ἄνευ ἀναβολῆς εἰς . .

Δύο ἄλλα ἔτη, κατὰ τὴν 3ην Μαΐου, ὁ Δουπουτρένος ἶδεν ἐρχόμενον τὸν μικρὸν ἱερέα μὲ τὸ ἀνατόφεικτον κἀνιστρόν του καὶ τὰς ὀρνίθας. Ὁ ἱατρὸς ἐδέχετο τὰς ἐπισκέψεις του μὲ μεγίστην κατάνυξιν.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ὁ Δουπουτρένος ἠσθάνθη τὰ πρῶτα συμπτώματα τῆς ἀσθενείας, καθ' ἣς ἡ ἐπιστήμη του ὤφειλε νὰ ὑποχωρήτῃ. Ἀνεχώρησε διὰ τὴν Ἰταλίαν, ἀλλὰ χωρὶς ἐλπίδα τοῦ νὰ ἀπολαύσῃ τὴν υγείαν του. Ὅτε κατὰ τὸν Μάρτιον τοῦ 1834 ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Γαλλίαν, ἡ κατάστασις του ἐφαίνετο βελτιωμένη· ἀλλ' ἐβλεπε πλησιάζοντα τὸν θάνατον, καὶ εἶχε μετρήσει τὰς στιγμὰς του.

Ἐν τῷ ᾧμα προσκαλεῖ τὸν Κύριον * * * Θετὸν υἱόν του, ὅστις ἐπαγρύπνει εἰς τὸν πλησίον θάλαμον. — Κύριε, τὸν εἶπε, γράψον

Τῷ Ἀββᾶ * * *, ἐφημέριῳ τῆς * * * πλησίον τῆς Νεμούρ.

« Ἀκριβέ μου Ἀββᾶ, ἤλθεν ἡ περίστασις, καθ' ἣν καὶ ὁ ἱατρὸς ἔχει ἀνάγκην τῆς ἐπισκέψεώς σας. Σπεύσατε λοιπὸν, μήπως δὲν τὸν προφθάσῃτε. Ὁ φίλος σας

ΔΟΥΠΟΥΤΡΕΝΟΣ. »

Ὁ μικρὸς Ἀββᾶς ἐσπευσεν ἀμέσως. Ἐμεινε δὲ πολὺν καιρὸν κεκλεισμένος μὲ τὸν Δουπουτρένον. Ὅτε ἐξῆλθεν ἀπὸ τὸν κοιτῶνα τοῦ ψυχρῶραγούντος, οἱ ὀφθαλμοὶ του ἦσαν δακρυσμένοι, καὶ ἡ φυσιογνωμία του ἦτον ὅλη ἐνθουσιῶσα.

Τὴν ἐπαύριον ὁ Δουπουτρένος ἐπροσκάλεσε παρ' αὐτῷ τὸν ἀρχιεπίσκοπον τῶν Παρισίων * * * ἦτο δὲ ἡ 8η Φε-

βρουαρίου 1835, καθ' ἣν ἡμέραν ὁ Δουπουτρένος ἐπλήρωσε τὸ κοινὸν χρέος.

Τὴν ἡμέραν τοῦ ἐνταφιασμοῦ του, ὁ μικρὸς ἱερεὺς ἠκολούθει τὴν ἐπικήδειον πομπὴν δακρυρρόων.

Ο ΡΑΣΣΕΛΑΣ.

[Ἴδε Τόμ. ζ'. Σελ. 156-159, 165-168, 180-183· Τόμ. η'. Σελ. 5-8, 22-25, 38-40, 53-55.]

ΚΕΦΑΛ. ΚΓ'. Ἡ Εὐδαιμονία τοῦ κατὰ φύσιν διάγοντος.

Ὁ ΡΑΣΣΕΛΑΣ πολλάκις ἐπορεύετο εἰς συναναστροφὴν σοφῶν, οἵτινες συνήρχοντο ἐπὶ σκοπῷ πνευματικῆς ἀνέσεως καὶ συγκρίσεως τῶν δοξασιῶν των. Τὰ ἤθη μὲν αὐτῶν ἦσαν ὅπως οὐκ παχυλά, διδακτικὰ ὅμως αἱ συνδιαλέξεις, καὶ ὀξεῖαι αἱ ἀμφισβητήσεις των, καίτοι ἐνίοτε ὑπὲρ τὸ δέον σφοδράν, καὶ πολλάκις τοσοῦτον διαρκοῦσαν, ὥστε οὐδέτερος τῶν ἀμφισβητούντων ἐνθυμεῖτο περὶ τίνος ζητήματος ἦτο καταρχὰς ὁ λόγος. Σφάλματά τινα ἦσαν σχεδὸν γενικὰ μεταξύ των· εἰς ἕκαστος ἐπεθύμει νὰ δογματίσῃ εἰς τοὺς ἐπιλοίπους, καὶ εἰς ἕκαστος ἔχαιρεν ἀκούων ἄλλους περιφρονουμένους.

Ἐν τῇ συναναστροφῇ ταύτῃ διηγῆθη ὁ Ῥασσέλας τὴν πρὸς τὸν ἐρημίτην συνέντευξιν, καὶ τὴν ἀπορίαν μεθ' ἧς ἤκουσεν αὐτὸν μεμφόμενον στάδιον βίου, εἰς δὲ μετὰ ὥριμον σκέψιν εἶχεν εἰσελθεῖ, καὶ ὅπερ τόσον ἐπαινετῶς διέτρεχε. Τὰ φρονήματα τῶν ἀκροατῶν ἦσαν διάφορα. Τινὲς ἦσαν γνώμης, ὅτι ἡ μωρία τῆς ἐκλογῆς του εἶχε δικαίως τιμωρηθῇ διὰ κατὰ δίκην εἰς διηνεκὴ ἐπιμονήν. Εἰς ἐκ τῶν νεωτέρων, μετὰ πολλῆς σφοδρότητος, ἐκήρυξεν αὐτὸν ὑποκριτὴν. Τινὲς ἀνέφεραν τὸ δικαίωμα τῆς κοινωνίας εἰς τὴν ἐργασίαν ἐκάστου τῶν μελῶν αὐτῆς, καὶ ἐσχαζόντο τὴν ἀποχώρησιν ὡς ἐγκατάλειψιν τοῦ καθήκοντος. Ἄλλοι ἐτοίμως ὡμολόγησαν ὅτι φθάνει καιρὸς, ὅποτε ἱκανοποιούνται πλέον τὰ δικαιώματα τοῦ δημοσίου, καὶ ὅποτε δύναται τις ἀμέμπτως ν' ἀποσυρθῇ πρὸς ἀναθεώρησιν τοῦ βίου του, καὶ καθαρισμόν τῆς ψυχῆς του.

Εἰς ἐκ τῶν παρόντων, ὅστις ἐφαίνετο μᾶλλον τῶν ἐπιλοίπων κατανενυγμένος ὑπὸ τῆς διηγήσεως, ἔκρινε πιθανόν ὅτι μετ' ὀλίγα ἔτη ὁ ἐρημίτης ἤθελεν ἐπιστρέφειν ὀπίσω εἰς τὸ καταγώνιον του, καὶ ἴσως, ἂν ἡ αἰσχύνῃ δὲν ἐμπόδιζεν, ἢ ὁ θάνατος δὲν ἐπρολάμβανεν αὐτόν, ἐπιστρέφει πάλιν ἐκ τοῦ καταγωγίου αὐτοῦ εἰς τὸν κόσμον. « Διότι ἡ ἐλπίς τῆς εὐδαιμονίας, » εἶπεν, « εἶναι τόσον ἰσχυρῶς ἐντετυπωμένη, ὥστε ἡ πολυχρονιωτέρα πείρα δὲν δύναται νὰ τὴν ἐξαλείψῃ. Τῆς παρούσης καταστάσεως, οἰαδῆποτε καὶ ἂν ἦναι, αἰσθανόμεθα, καὶ ἀναγκαζόμεθα νὰ ὁμολογῶμεν τὴν ἀθλιότητα· πλην, ὅταν ἡ αὐτὴ

κατάστασις ἀπομακρυνθῇ πάλιν, ἡ φαντασία τὴν εἰκονίζει ὡς ἐπιθυμητήν. Ἄλλ' ὁ καιρὸς βεβαίως μέλλει νὰ ἔλθῃ, καθ' ὃν ἡ ἐπιθυμία δὲν θέλει πλέον εἶσθαι ἡ βράσανός μας, καὶ καθ' ὃν οὐδεὶς θέλει εἶσθαι ἄθλιος πλὴν ἐξ ἰδίου αὐτοῦ σφάλματος.»

« Αὐτῇ, » εἶπέ τις φιλόσοφος, ἀφοῦ ἤκουσε πολὺ ἀνυπομόνως, « εἶναι καὶ ἡ παροῦσα τοῦ σοφοῦ κατάστασις. Ὁ καιρὸς ἤλθεν ἤδη, ὅποτε οὐδεὶς εἶναι ἄθλιος πλὴν ἐξ ἰδίου αὐτοῦ σφάλματος. Τὴν εὐδαιμονίαν ἡ φύσις ἔκαμεν εἰς ἅπαντας ἐφικτήν, καὶ εἶναι μάταιον καὶ ἄτοπον νὰ περιφέρηται τις εἰς ζήτησιν αὐτῆς. Ὁ θέλων νὰ εὐδαιμονῇ πρέπει νὰ διάγῃ κατὰ φύσιν, ὑπακούων εἰς τὸν παγκόσμιον καὶ ἀναλλοιώτον ἐκεῖνον νόμον, ὅστις ἀνέκαθεν εἶν' ἐπὶ πάσης καρδίας ἐντετυπωμένος. Ὁ κατὰ φύσιν διάγων δὲν πάσχει ἀπατῶμενος ὑπὸ τῆς ἐλπίδος ἢ ἐνοχλούμενος ὑπὸ τῆς ἐπιθυμίας· δέχεται καὶ ἀποβάλλει ἀταράχως· καὶ ἐνεργεῖ ἢ πάσχει ὡς ὁ ὀρθὸς λόγος διατάττει. Ἄλλους διασκεδάζουσιν οἱ λεπτοὶ ὀρισμοί, ἢ αἱ περιπεπλεγμένα συνδιαλέξεις. Ἄς μάθωσι τὴν σοφίαν δι' εὐκολωτέρων μέσων· ἄς παρατηρήσωσι τὴν ἔλαφον τοῦ δρυμοῦ, καὶ τὸν σπῖνον τοῦ ἄλλου· ἄς στοχασθῶσι τὸν βίον τῶν ζώων, αἱ κινήσεις τῶν ὁποίων κανονίζονται ὑπὸ τῆς ἐμφύτου ὀρμῆς· ὑπακούουσι τὸν ὁδηγόν των, καὶ εὐδαιμονοῦσιν. Ἄς παύσωμεν, λοιπὸν, ἐπὶ τέλους τοῦ ἀμφισβητεῖν, καὶ ἄς μάθωμεν νὰ ζῶμεν· ἄς ἀπορρίψωμεν τὸ βάρος τῶν παραγγελημάτων, ἅτινα δὲν καταλαμβάνουσι καὶ αὐτοὶ οἱ μετὰ τοσαύτης ὑπερηφάνιας καὶ πομπῆς αὐτὰ κηρύττοντες, καὶ ἄς συμπεριφέρωμεν μεθ' ἡμῶν τὸ ἀπλοῦν τοῦτο καὶ καταληπτὸν γνωμικόν. Ὅτι ἡ ἐκ τῆς φύσεως παρεκτροπὴ εἶναι παρεκτροπὴ ἐκ τῆς εὐδαιμονίας.»

Ἀφοῦ ἐλάλησε, περιέστρεψε γαλήνως τοὺς ὀφθαλμούς, σεμννόμενος ἐνεκα τῆς ἀγαθοποιουῦ τάχα σοφίας του. « Κύριε, » εἶπεν ὁ βασιλόπαις, μετριοφρόνως, « ἐπειδὴ, ὡς ἅπαντες οἱ λοιποὶ ἄνθρωποι, ἐπιθυμῶ κατὰ τὴν εὐδαιμονίαν, ἔδωκα τὴν μεγίστην προσοχὴν εἰς τὴν ὁμιλίαν σου· δὲν ἀμφιβάλλω ποσῶς περὶ τῆς ἀληθείας καὶ ὀρθότητος τῶν ὅσα μετὰ τοσαύτης πεποιθήσεως διαβεδαίσις. Εἶπέ με μόνον τί ἐστὶ τὸ κατὰ φύσιν διάγειν.»

« Ὅταν εὐρίσκω νέους τόσοι ταπεινόφρονες καὶ τόσοι εὐμαθεῖς, » εἶπεν ὁ φιλόσοφος, « δὲν δύναμαι νὰ τοὺς ἀρνηθῶ οἰανδῆποτε πληροφορίαν μ' ἐνισχύουσιν αἱ μελέται μου νὰ τοὺς προσφέρω. Ὁ κατὰ φύσιν διάγων ἐνεργεῖ ἀφορῶν πάντοτε εἰς τὴν καταλληλότητα τὴν προερχομένην ἐκ τῶν σχέσεων καὶ ποιότητων τῶν αἰτιῶν καὶ ἀποτελεσμάτων· συντρέχει μὲ τὸ μέγα καὶ ἀμετάβλητον σχέδιον τῆς παγκοσμίου εὐδαιμονίας· συνεργεῖ μὲ τὴν γενικὴν διά-

θεσιν καὶ τάσιν τοῦ παρόντος συστήματος τῶν πραγμάτων.»

Ὁ βασιλόπαις ἐγνώρισε μετ' οὐ πολὺ ὅτι οὗτος ἦτον εἷς ἐκ τῶν σοφῶν, τοὺς ὁποίους ὅσον περισσότερον ἀκούει τις, τόσοι ὀλιγότερον τοὺς ἐννοεῖ. Προσκυνήσας λοιπὸν ἐσίγησεν· ὁ δὲ φιλόσοφος, ὑποθέσας ὅτι αὐτὸς μὲν εὐχαριστήθη, οἱ δὲ λαῖποι ἡτήθησαν, ἀνέστη καὶ ἀπῆλθε μὲ τὸν ἀέρα ἀνθρώπου ὅστις εἶχε συμπράξει μὲ τὸ παρὸν σύστημα.

ΚΕΦΑΛ. ΚΔ'. Ὁ Βασιλόπαις καὶ ἡ Ἀδελφὴ του μοιράζονται τὸ ἔργον τῆς παρατηρήσεως.

Ὁ βασιλόπαις ἐπέστρεψεν οἰκαδε πλήρης σκέψεων, ἀμφιβάλλων πῶς νὰ διευθύνῃ εἰς τὸ μέλλον τὰ βήματά του. Καὶ τοὺς πολυμαθεῖς καὶ τοὺς ἀπαιδεύτους εὐρήκεν ἐπίσης ἀγνοοῦντας τὴν εἰς εὐδαιμονίαν ἄγουσαν ὁδόν· ἀλλ' ἐπειδὴ ἦτον ἀκόμῃ νέος, ἐκολλακεύετο ὅτι εἶχε πολὺν ἀκόμῃ χρόνον διὰ νέα πειράματα, καὶ δι' ἄλλας ἐρεῦνας. Διεκοίνωσεν εἰς τὸν Ἰμλακὸν τὰς παρατηρήσεις καὶ τὰς ἀμφιβολίας του, ἀλλ' αἱ ἀποκρίσεις τοῦ ποιητοῦ ἐνέπνευσαν εἰς αὐτὸν νέας ἀμφιβολίας, καὶ αἱ ἐξηγήσεις του ποσῶς δὲν τὸν παρηγόρησαν. Συνδιελέγετο λοιπὸν συχνότερον καὶ ἐλευθερώτερον μετὰ τῆς ἀδελφῆς του, ἥτις εἶχεν ἀκόμῃ τὰς ἰδίας μὲ αὐτὸν ἐλπίδας, καὶ τὸν ἐβόηθει πάντοτε νὰ διδῇ λόγον τινά, διὰ τί, καίτοι μέχρι τοῦδε ἀποτυχῶν, ἠδύνατο νὰ ἐπιτύχῃ τέλος πάντων.

« Μέχρι τοῦδε, » εἶπεν ἐκείνη, « ὀλίγον ἐγνωρίσαμεν τὰ τοῦ κόσμου· οὔτε μεγάλοι ὑπῆρξαμεν ἀκόμῃ, οὔτε μικροί. Ἐν τῇ ἰδίᾳ ἡμῶν χώρᾳ ἐλεγόμεθα μὲν βασιλεῖς, ἀλλ' ἐστερούμεθα πάσης δυνάμεως· ἐν δὲ ταύτῃ, δὲν εἶδομεν ἀκόμῃ τὰ ἀπόκρυφα τῆς οἰκιακῆς εἰρήνης. Ὁ Ἰμλακος δὲν βοηθεῖ τὴν ἐρευνάν μας, μήπως ἐν καιρῷ εὐρωμεν αὐτὸν ἐσφαλμένον. Ἄς ἀναλάβωμεν ἐξ ἡμισείας τὸ βάρος τῆς παρατηρήσεως· σὺ μὲν δοκίμασε τί ἐνυπάρχει εἰς τὴν λαμπρότητα τῶν αὐλῶν, ἐγὼ δὲ ἄς ἐμβαθύνω εἰς τὰς σκιὰς τῶν ταπεινοτέρων τῆς κοινωνίας τάξεων. Ἴσως ἡ ἀρχὴ καὶ ἡ ἐξουσία εἶναι τὰ ὑπέρτατα ἀγαθὰ, καθὼς παρέχοντα τὰς πλείστας εἰς τὸ ἀγαθοποιεῖν εὐκαιρίας· ἢ ἴσως τοῦ παρόντος κόσμου ἡ εὐδαιμονία εὐρίσκεται εἰς τὰς σεμνὰς κατοικίους τῶν μέσων τάξεων, αἵτινες οὔτε εἰς τὰς σφοδρὰς τρικυμίας τῶν μεγάλων ὑπὸκεινται, οὔτε εἰς τὴν ἔνδειαν καὶ τὰς θλίψεις τῶν μικρῶν.

ΚΕΦΑΛ. ΚΕ'. Ὁ Βασιλόπαις ἐξετάζει τὴν εὐδαιμονίαν τῶν ὑψηλῶν θέσεων.

Ὁ Ρασσέλας ἐπήνεσε τὸν σκοπὸν, καὶ τὴν ἐπιούσαν ἐφάνη μετὰ λαμπρᾶς θεραπείας ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ σατράπου. Διεκρίθη δὲ μετ' οὐ πολὺ διὰ τῆς μεγαλοπρεπείας του, καὶ ὡς βασιλόπαις, ὅστις εἶχεν

ἐλθεῖ χάριν περιεργείας ἀπὸ μακρυῆς χώρας, ἔλαβεν ἐλευθέραν τὴν εἴσοδον εἰς τοὺς μεγάλους ἀξιωματικούς, καὶ εἰς αὐτὸν τὸν σατράπην.

Ἐνόμισε δὲ κατὰ πρῶτον ὅτι βεβαίως πρέπει νὰ ᾔηται εὐχαριστημένος μὲ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ θέσιν ὁ ἀνὴρ, εἰς ὃν ἅπαντες ἐπλησίαζον μετὰ σεβασμοῦ, καὶ ὃν ἤκουον μετ' εὐπειθείας, καὶ ὅστις εἶχε τὴν δύναμιν τοῦ ἐκτείνειν τὰ ψηφίσματά του εἰς ὁλόκληρον βασιλείον. «Κάμμία ἡδονή,» ἔλεγε, «δὲν δύναται νὰ ᾔηται τοιαύτη, ὅποια ἢ τοῦ αἰσθάνεσθαι διαμιάς τὴν χαρὰν χιλιάδων, καθισταμένων εὐδαιμόνων διὰ τῆς φρονίμου διοικήσεως. Ἄλλ' ἐπειδὴ, κατὰ τὸν νόμον τῆς ὑποταγῆς, τὴν ὑπερτάτην ταύτην ἀγαλλίασιν δύναται ν' ἀπολαύῃ εἰς μόνον εἰς ἓν ἔθνος, εἶναι βέβαια τοῦ ὀρθοῦ λόγου νὰ στοχαζώμεθα ὅτι ὑπάρχει εὐχαρίστησις μᾶλλον δημοτικὴ καὶ μᾶλλον εὐπρόσιτος, καὶ ὅτι ἑκατομύρια μόνις δύνανται νὰ ᾔηται ὑποτεταγμένα εἰς τὸ θέλημα ἑνὸς μόνου, ἀπλῶς διὰ νὰ πληρῶσι τὸ ἰδιαίτερον αὐτοῦ στήθος ἀπὸ ἀνεκφραστον ἀγαλλίασιν.»

Ταῦτα συχνάκις διενοεῖτο, καὶ δὲν εὗρισκε λύσιν τινὰ τῆς δυσκολίας. Ἄλλ' ἀφοῦ διὰ τῶν δώρων καὶ τῆς εὐπροσηγορίας του κατέστη οἰκειότερος, εὐρῆκεν ὅτι σχεδὸν πᾶς ὁ ὑψηλὴν κατέχων θέσιν ἐμίσει ὅλους τοὺς ἐπιλοίπους, καὶ ἐμισεῖτο ὑπ' αὐτῶν, καὶ ὅτι ἡ ζωὴ ἑνὸς ἐκάστου ἦτον ἀδιάσπαστος σειρὰ φαιδουργιῶν καὶ φωράσεων, στρατηγημάτων καὶ διεφυγῶν, στάσεως καὶ προδοσίας. Πολλοὶ τῶν περὶ τὸν Σατράπην ἦσαν σταλμένοι μόνον διὰ νὰ παρατηρῶσι καὶ νὰ καταμηνύωσιν αὐτόν· πᾶσα γλῶσσα ἐγόγγυζε μεμφομένη, καὶ πᾶς ὀφθαλμὸς ἐζήτει σφάλμα τι.

Ἐπὶ τέλους, ἔφθασαν αἱ ἀνακλητήριοι ἐπιστολαί, ὁ σατράπης ἐκομίσθη ἀλυσίδετος εἰς Κωνσταντινούπολιν, καὶ τὸ ὄνομά του δὲν ἀνεφέρθη πλέον.

«Τί νὰ στοχασθῶμεν τώρα περὶ τῶν δικαιωμάτων τῆς ἐξουσίας;» εἶπεν ὁ Ῥασσέλας πρὸς τὴν ἀδελφὴν του. «δὲν ἔχει ἰσχύν τινα εἰς τὸ ἀγαθόν; ἢ, ὁ κατώτερος βαθμὸς εἶναι μόνον κινδυνώδης, ὁ δὲ ὑπερτατος ἀσφαλὴς καὶ ἐνδοξος; Εἶναι ὁ Σουλτάνος ὁ μόνος εὐδαίμων ἀνὴρ ἐν τῇ ἐπικρατείᾳ του; ἢ ὑποκειται καὶ αὐτὸς ὁ Σουλτάνος εἰς τὰς βασιάνους τῆς ὑπονομίας, καὶ τὸν φόβον τῶν ἐχθρῶν;»

Μετ' ὀλίγον καθηρέθη καὶ ὁ δεῦτερος Σατράπης. Ὁ Σουλτάνος, ὁ προβιδάσας αὐτόν, ἐφρονέυθη ὑπὸ τῶν Γενιτσέρων, καὶ ὁ διάδοχός του εἶχεν ἄλλους σκοποὺς καὶ διαφορετικούς εὐνοουμένους.

ΠΡΩΤΟΣ ὁ Πυθαγόρας ἐκήρυξεν εἰς τοὺς Ἕλληνας τὴν ἀθανασία τῆς ψυχῆς.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΠΟΛΥΛΟΓΙΑΣ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ.

Τῶν δ' ἀκάματος βέει αὐδῇ

Ἐκ στομάτων ἡδεῖα

Ἡσίοδος.

ΜΑΝΘΑΝΟΜΕΝ παρὰ τινων ἀρχαίων συγγραφέων, ὅτι ὁ Σωκράτης ἐδιδάχθη τὴν εὐγλωττίαν ὑπὸ γυναικός, ἥτις ἐκαλεῖτο, ἂν δὲν λανθάνωμαι, Ἀσπασία. Εἰς ἐμὲ πολλάκις ἡ τέχνη αὕτη ἐφάνη καταλληλοτέρα εἰς γυναικεῖον φύλον, καὶ νομίζω ὅτι οἱ τῶν γυμνασίων καὶ πανεπιστημίων ἔφοροι ἤθελον πράξει καλῶς νὰ στοχασθῶσιν, ἂν εἰς τὰς ἑδρας τῆς ῥητορικῆς δὲν ἀρμόζῃ νὰ ἐγκαθιδρύσῃσι γυναικάς.

Ἐρρέθη πρὸς ἔπαινον τινῶν ἀνδρῶν, ὅτι ἠδύναντο νὰ λαλῶσιν ὥρας κατὰ συνέχειαν περὶ οἵασδήποτε ὑποθέσεως· ἀλλὰ πρέπει νὰ ὁμολογήσωμεν πρὸς ἔπαινον τοῦ ἄλλου φύλου. ὅτι πολλαὶ αὐτῶν δύνανται νὰ λαλῶσιν ὁλοκληρούς ὥρας περὶ οὐδεμιᾶς ὑποθέσεως. Γυνὴ τις, ἑκαμέποτε εἰς ἐπήκοόν μου διεξοδικὴν αὐτοσχέδιον ὁμιλίαν περὶ τοῦ μαργελώματος μιᾶς ἐσθῆτος, καὶ ἐπέπληξε τὴν θεράπαινάν της διὰ τὴν σύντριψιν φαρφουρίνου ποτηρίου μὲ ὅλα τὰ σχήματα τῆς ῥητορικῆς.

Ἄν αἱ γυναῖκες ἐλάμβανον τὴν ἀδειαν νὰ δικηγορῶσιν, εἶμαι πεπεισμένος ὅτι ἤθελον προβιδάσει τὴν ῥητορικὴν εἰς ὕψος μεγαλῆτερον παρ' εἰς ὃ ἔφθασε μέχρι τοῦδε. Ὅς τις ἀμφισβᾷ περὶ τούτου, ἄς παρευρεθῇ εἰς τὰς ἀμφισβητήσεις τὰς συνεχῶς γινόμενας ἐν ταῖς κατοικίαις τῶν ἰχθυοπωλαιῶν.

Ὡς πρῶτου εἰδους ῥητόρισσαι δύνανται νὰ ἀναφερθῶσιν αἱ καταγινόμεναι εἰς τὸ ἐρεθίζειν τὰ πάθη· εἰς τοῦτο δὲ τὸ μέρος τῆς ῥητορικῆς ἡ σύζυγος τοῦ Σωκράτους Ξανθίππη ἐπέδωκεν ἴσως μᾶλλον καὶ αὐτῆς τῆς προειρημένης διδασκαλίας του.

Δευτέρου εἰδους ῥητόρισσαι εἶναι αἱ φιλοκατήγοροι, κοινῶς λαμβάνουσαι τὸνομα κατάλαοι. Ἡ φαντασία καὶ ἡ εὐγλωττία τῶν τοιούτων εἶναι ἀξιοθαύμαστοι. Μὲ πόσην φαντασίας γονιμότητα καὶ λόγου εὐροίαν ἐκτείνονται περὶ παντὸς μικροῦ τῶν ἄλλων παραπτώματος; Μὲ πόσας διαφορετικὰς περιστάσεις, καὶ μὲ πόσην ποικιλίαν φράσεως, ἐπαναλαμβάνουσι τὴν αὐτὴν διήγησιν; Γηραλέα τις φίλη μου ἔκαμεν ἀτυχῇ τινα γάμον ὑπόθεσιν τῆς ὁμιλίας της ἐπὶ ὁλόκληρον μῆνα. Εἰς ἓν μέρος ἐμέμφετο τὴν νύμφην· εἰς ἄλλο ἐλεηνολόγει αὐτήν· εἰς τρίτον τὴν περιεγέλαι· εἰς τέταρτον ἠπόρει τίνι τρόπῳ ἀπεφάσισεν· εἰς πέμπτον ὠρίζετο κατ' αὐτῆς· ἐν βραχυλογίᾳ, ἐπαλαίωσε δύο ἢ τρεῖς ἐσθῆτας περιερχομένη ἀπὸ οἴκου εἰς οἶκον διὰ νὰ δείξῃ τὴν περὶ τοῦ συνοικεσίου μέριμνάν της. Ἐπὶ τέλους, ἀφοῦ διόλου ἐξηγνῆλθε τὴν ὑπόθεσιν ἀπὸ τὸ μέρος τοῦτο, ἐπεσκέφθη τὸ νεόνυμφον ἀνδρόγυνον, ἐπήνεσε τὴν σύζυγον διὰ τὴν φρόνιμον ἐκλογὴν της, ἐκοινοποίησεν εἰς αὐτὴν τοὺς ἐναντίον της ψιθυρισμοὺς καλὲν τρεχῶν τινῶν